

მურმან ცარციძე

*ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი*

ნათელა ლაცაბიძე

*ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პერსონალის მართვის დეპარტამენტის უფროსი*

ეფექტიანი დასაქმების პრობლემები და მისი გავლენა შრომით მიგრაციაზე საქართველოში

თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში მნიშვნელოვანი ცვლილებები ხდება შრომის შინაარსსა და ხასიათში. ინოვაციური განვითარების პირობებში შრომა კიდევ უფრო რთული, ინტენსიური, მაღალმწარმოებლური, უნიკალური და უნივერსალური ხდება. შესაბამისად აქტიურად მიმდინარეობს დასაქმების, როგორც მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენის სისტემური ტრანსფორმაციის პროცესი, რაც პირდაპირ უკავშირდება ამ სფეროში მიმდინარე სტრუქტურულ ცვლილებებს და არსებით გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, დასაქმების სტრუქტურის ცვლილების ანალიზს ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით უდიდესი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. დასაქმების სტრუქტურისა და მისი ეფექტიანობის, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენის ანალიზისათვის, საჭიროა მისი არა მარტო თვისობრივი, არამედ რაოდენობრივი შეფასებაც, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს შესაბამისი მაჩვენებელთა სისტემის საშუალებით. ამ მაჩვენებლების ხასიათი, სიზუსტის ხარისხი, გამოვლენის ფორმები, მონაცემების დამუშავების მეთოდები და სირთულე დამოკიდებულია შესასწავლი ობიექტის სპეციფიკურობაზე. საერთაშორისო სტატისტიკაში ფართოდაა გავრცელებული მოსახლეობის დასაქმების დონის მაჩვენებე-

ლი, რომელიც იანგარიშება როგორც დასაქმებული მოსახლეობის რიცხოვნობის შეფარდება 15 წლისა და უფროსი ასაკის მოსახლეობის რიცხოვნობასთან. დასაქმების სფეროში არსებული მდგომარეობის, მისი სტრუქტურის დახასიათებისათვის აუცილებელია ასევე შემდეგი მაჩვენებლების გამოყენება: ეროვნულ მეურნეობაში შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმების დონე; დასაქმებულთა განაწილება ინსტიტუციური სექტორების მიხედვით, ქალაქი-სოფელი ჭრილის მიხედვით, ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით; დასაქმებულთა სქესობრივ-ასაკობრივი, რეგიონული, პროფესიულ-კვალიფიკაციური სტრუქტურა; არაფორმალური დასაქმების დონე; შემოსავლებისა და შრომის ანაზღაურების სიდიდე და სხვა.

საყურადღებოა, რომ საქართველოში გასულ, 2018 წელს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ გადაისინჯა ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის, უმუშევრებისა და დასაქმებულების აღრიცხვის მოქმედი სისტემა. კერძოდ, თუ 1996-2016 წლებში შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკვლევა ყოველკვარტალურად 3400 შინამეურნეობას მოიცავდა, 2018 წლიდან სამუშაო ძალის დამოუკიდებელი კვლევა 6000 შინამეურნეობას აერთიანებს. ასევე, ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის სტრუქტურაში, დასაქმების მდგომარეობისა და მისი ეფექტიანობის შეფასების მიზნით, გაჩნდა ახალი დამატებითი მაჩვენებლები: ნამუშევარი საათები სქესის მიხედვით; ნამუშევარი საათები ქალაქი-სოფლის მიხედვით; არაფორმალური დასაქმება; დასაქმებულთა განაწილება სამუშაოზე დაკავებული პოზიციების მიხედვით, რომელიც სრულად შეესაბამება დასაქმების საერთაშორისო სტანდარტულ კლასიფიკატორს (ISCO 88) [<http://www.geostat.ge/>].

დასაქმების სფეროში არსებული მდგომარეობა გავლენას ახდენს არა მარტო მოსახლეობის შემოსავლებსა და მათი ცხოვრების დონეზე, არამედ არსებითად ზემოქმედებს შრომით მიგრაციაზე, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების საერთო პროცესზე. შესაბამისად ქვეყანაში დასაქმების სტრუქტურის, დონისა და დინამიკის, მასზე მოქმედი ფაქტორების გამოვლენის მიზნით მიზანშე-

წონილია მისი დეტალური ანალიზი, რაც განპირობებულია აღნიშნული პრობლემის მასშტაბურობითა და სიმწვავეთა ქვეყანაში. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით 2000-2018 წლებში დასაქმების დონე ქვეყანაში 58.5%-დან (2000 წელი) 55.8%-მდე მერყეობდა (2018 წელი), ხოლო ყველაზე დაბალი დონე (51.2%) 2009 წელს დაფიქსირდა, როცა ქვეყანაში ეკონომიკური ვარდნის შედეგად (2009 წელს მშპ-ის რეალურმა შემცირებამ წინა წელთან შედარებით 3.7% შეადგინა) უმუშევრობის დონემ მაქსიმალურ მნიშვნელობას 16.9%-ს, ხოლო კორექტირებული მაჩვენებლის მიხედვით 18.3%-ს მიაღწია (ცხრილი 1).

ოფიციალური მონაცემებისაგან განსხვავებით, საექსპერტო შეფასებით, უმუშევრობის დონე საქართველოში 32.0-34.0%-ის ფარგლებშია¹. ვინაიდან 2017 წლიდან საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური სამუშაო ძალის სტატისტიკას აწარმოებს დამოუკიდებელი კვლევის სახით და შერჩევის ზომაც გაიზარდა 3400-დან 6000 შინამეურნეობამდე კვარტალში, შესაბამისად განხორციელდა ძირითადი მაჩვენებლების კორექტირებაც. ასე მაგალითად, 2016 წელს უმუშევრობის დონის მაჩვენებელი კორექტირებულ იქნა 11.8%-დან 14.0%-მდე, შესაბამისად დასაქმების დონე შემცირდა 59.5%-დან 57.1%-მდე. 2017 წელს 2016 წელთან შედარებით დასაქმების დონე 0.4%-ითაა შემცირებული, ხოლო 2018 წელს წინა წელთან შედარებით მისი დონე კიდევ უფრო მეტად - 0.9%-ით შემცირდა. საყურადღებოა, რომ 2018 წელს დასაქმების დონესთან ერთად შემცირების ტენდენციით ხასიათდება ქვეყნის მოსახლეობის ეკონომიკური აქტიურობისა და უმუშევრობის დონეც. აღნიშნული პერიოდისათვის მათი დონე შესაბამისად 1.9% და 1.2%-ით შემცირდა.

¹ Tsartsidze M. (2018). The Unemployment and Effective Employment Problems in Georgia under the Modern Globalization Conditions. Institute of Researches and International Symposiums IRIS-ALKONA. Latvia. Journal of International Economic Research. ISSN 2500-9656. Volume 4. No.1. <http://irissymposium.wixsite.com/website>. p.90.

**ცხრილი 1. 15 წლისა და უფროსი ასაკის მოსახლეობის განაწილება
ეკონომიკური აქტივობის მიხედვით საქართველოში 2000-2018 წლებში
(ათასი კაცი)¹**

მაჩვენებლები	2000	2005	2009	2010	2016	2017	2018
15 წლისა და უფროსი ასაკის მოსახლეობა ²	3141,5	3160	3131,1	3028,2	2961,5	-	-
	3141,6	3160,3	3145,8	3114,8	3009,4	3012,3	3034,3
I.სულ აქტიური მოსახლეობა (სამუშაო ძალა)	2049,2	2023,9	1991,8	1944,9	1998,3	-	-
	2049,2	1982,7	1971,8	1970,9	1996,2	1983,1	1939,9
I.1.დასაქმებული	1837,2	1744,6	1656,1	1628,1	1763,3	-	-
	1837,2	1683,0	1611,0	1627,8	1717,3	1706,6	1694,2
I.1-1.დაქირავებული	683,9	600,5	596,0	618,6	745,4	-	-
	683,9	632,2	634,5	668,8	801,5	824,2	860,2
I.1-2.თვითდასაქმებული	1041,2	1143,3	1059,0	1007,1	1010,9	-	-
	1041,2	1050,0	975,2	956,6	909,5	881,6	833,4
I.1-3.გაურკვეველი	112,1	0,8	1,2	2,4	7,0	-	-
	112,1	0,8	1,3	2,5	6,3	0,8	0,6
I.2.უმუშევარი	212,0	279,3	335,6	316,9	235,1	-	-
	212,0	299,7	360,8	343,1	278,9	276,4	245,7
II.მოსახლეობა სამუშაო ძალის გარეთ	1092,3	1136,1	1139,3	1083,3	963,2	-	-
	1092,3	1177,6	1174,0	1143,9	1013,2	1029,2	1094,3
უმუშევრობის დონე (პროცენტებში)	10,3	13,8	16,9	16,3	11,8	-	-
	10,3	15,1	18,3	17,4	14,0	13,9	12,7
აქტიურობის დონე (პროცენტებში)	65,2	64,0	63,6	64,2	67,5	-	-
	65,2	64,0	63,6	64,2	67,5	65,8	63,9
დასაქმების დონე (პროცენტებში)	58,5	55,2	52,9	53,8	59,5	-	-
	58,5	53,3	51,2	52,3	57,1	56,7	55,8

როგორც ვხედავთ, ბოლო სამი წლის განმავლობაში უმუშევრობის დონის შემცირებას დასაქმებულთა რაოდენობისა და დასაქმების დონის მაჩვენებლის ზრდა არ გამოუწვევია. უფრო მეტიც, აღნიშნულ პერიოდში (2016, 2017 და 2018 წლები) შემცირებულია არა მარტო უმუშევრების, არამედ დასაქმებულებისა და ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის (სამუშაო ძალის) საერთო რიცხოვნობა (ცხრილი 2).

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge;

² ცხრილის თითოეული მაჩვენებლის პირველი სტრიქონის მონაცემები შევსებულია შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკვლევის საფუძველზე, ხოლო მეორე სტრიქონი-სამუშაო ძალის დამოუკიდებელი გამოკვლევის საფუძველზე;

**ცხრილი2. ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის, დასაქმებულებისა
და უმუშევრების რიცხოვნობის დინამიკა 2017-2018 წლებში
საქართველოში¹**

მაჩვენებლები	ზრდის (კლების) ტემპი წინა წელთან შედარებით (%)		
	2016	2017	2018
სულ ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა (სამუშაო ძალა), ათასი კაცი	1996,2	1983,1	1939,9
პროცენტული ცვლილება	-1.08%	-0.66%	-2.18%
დასაქმებული, ათასი კაცი	1717,3	1706,6	1694,2
პროცენტული ცვლილება	-0.95%	-0.62%	-0.73
უმუშევარი, ათასი კაცი	278,9	276,4	245,7
პროცენტული ცვლილება	-1.86%	-0.90	-11.11%

სამწუხაროა, რომ ასეთ ვითარებაში გაზრდილია სამუშაო ძალის გარეთ მყოფი 15 წლისა და უფროსი ასაკის მოსახლეობის წილი, ანუ ეკონომიკურად არააქტიური მოსახლეობა 2017 და 2018 წელს წინა წელთან შედარებით შესაბამისად 1.58% და 6.33%-ით გაიზარდა. ამიტომ, თუ გავითვალისწინებთ მოსახლეობის ცალკეული ჯგუფების, ნაკადების გადაადგილებას შრომის ბაზარე, აშკარაა, რომ ბოლო სამი წლის განმავლობაში უმუშევრობის დონის შემცირება (0.1%-ით 2016 წელს, 0.1%-ით 2017 წელს და 1.2%-ით 2018 წელს) გამოწვეულია მათი გარკვეული ნაწილის სტატუსის ცვლილებით (უმუშევრების დიდი ნაწილის გადასვლით ეკონომიკურად არააქტიური ნაკადის შემადგენლობაში) და არა დასაქმებით, ხოლო ძირითადი ნაწილის ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გასვლით, რაც სწორედ საზღვარგარეთ სამუშაოს ძებნასთან, ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებასთან, ანუ შრომით ემიგრაციასთანაა დაკავშირებული. ცხადია, რომ ასეთი სურათი დასაქმების სტრუქტურისა და მისი ეფექტიანობის გაუმჯობესების თვალსაზრისით პოზიტიური დასკვნების გაკეთების საფუძველს არ იძლევა. აღნიშ-

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

ნულიდან გამომდინარე, დასაქმების სფეროში არსებული მდგომარეობის სრულყოფილად შეფასებისათვის, ძალზე მნიშვნელოვანია მისი ანალიზი სხვადასხვა პარამეტრების, პოზიციების მიხედვით.

2017 წელს ქვეყნის ეკონომიკაში დასაქმებული 1706.6 ათასი კაციდან სახელმწიფო სექტორში დასაქმებული იყო 283.8 ათასი კაცი, ანუ 16.63% (ცხრილი 3). 2007 წელთან შედარებით ამ უკანასკნელთა ხვედრითი წილი 3.73%-ითაა შემცირებული. როგორც ვხედავთ, დასაქმებულთა დიდი წილი (83.37%) კერძო სექტორზე მოდის და იგი ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. კერძოდ, ბოლო ათი წლის განმავლობაში აღნიშნულ სექტორში დასაქმებულთა რიცხვ-ოვნობა 13.27%-ით გაიზარდა და მან 1422.8 ათას კაცს მიაღწია.

ცხრილი 3. დასაქმებულთა განაწილება საკუთრების ფორმების მიხედვით 2007-2017 წლებში საქართველოში (ათასი კაცი)¹

დასახელება	2007	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
სულ	1577.3	1627.8	1659.4	1643.4	1694.4	1733.8	1717.3	1706.6
სახელმწიფო	321.2	302.4	287.0	252.1	258.8	286.6	271.9	283.8
არასახელ- მწიფო	1256.1	1325.5	1372.4	1391.3	1435.6	1447.2	1445.4	1422.8

საკუთრების ფორმების მიხედვით დასაქმების სტრუქტურული ცვლილებების დინამიკის ანალიზი საშუალებას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ მთლიანობაში დასაქმების დონის ზრდაზე მნიშვნელოვან გავლენას სწორედ კერძო სექტორი ახდენს. აღნიშნულ მოსაზრებას ადასტურებს ოფიციალური ორგანოების მიერ შრომის ბაზარზე არსებული მდგომარეობის შესწავლის მიზნით წარმოებული კვლევის შედეგებიც, რომლის მიხედვითაც „საქართველოში დასაქმების ზრდის ძირითად წყაროს კერძო სექტორი წარმოადგენს“². ამ უკანასკნელის მზარდი აქტივობა განპირობებულია გარკვეული პოზიტიური ტენდენციებით, რაც უკავშირდება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდას და სამეწარმეო საქმიანობის გააქტიურებას

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

² საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი 2017. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. <http://www.lmis.gov.ge/>.

ცალკეულ დარგებში. ასე მაგალითად, ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით დასაქმების დონისა და სტრუქტურის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ აღნიშნული სფეროების მიხედვით დასაქმებული შრომისუნარიანი მოსახლეობა საკმაოდ არათანაბრადაა გადანაწილებული. კერძოდ, დასაქმების ყველაზე მაღალი წილით (43.16%) და შრომის მწარმოებლურობის დაბალი დონით სოფლის მეურნეობის სექტორი გამოირჩევა, სადაც თავმოყრილია თვითდასაქმებულთა თითქმის ნახევარი (ცხრილი 4).

ცხრილი 4. დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების (Nace rev. 1.1) მიხედვით 2017 წელს საქართველოში (ათასი კაცი) ¹

დასახელება	ათასი კაცი	%
სულ დასაქმებულები	1706.6	100.0
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და მეტყევეობა, თევზჭერა, მეთევზეობა	736.5	43.16
მრეწველობა	137.5	8.06
მშენებლობა	82.0	4.80
ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	174.1	10.20
სასტუმროები და რესტორნები	37.4	2.19
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	82.6	4.84
საფინანსო საქმიანობა	30.7	1.80
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომსახურების განევა	40.7	2.38
სახელმწიფო მმართველობა	88.3	5.17
განათლება	151.5	8.88
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება	67.4	3.95
კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების განევა	63.0	3.69
კერძო საოჯახო მეურნეობა დაქირავებული მომსახურებით	14.2	0.83
ექსტერიტორიული ორგანიზაციების საქმიანობა	0.5	0.03
არაიდენტიფიცირებული	0.2	0.01

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

მრეწველობის სექტორში დასაქმებულთა წილი 8.06%-ს, მშენებლობაში 4.8%-ს შეადგენს, ხოლო მომსახურების სექტორში დასაქმებულთა წილი - 40.0%-ს აჭარბებს. მომსახურების სექტორში გამოირჩევა ვაჭრობისა და განათლების სფეროები, სადაც დასაქმებულთა წილი შესაბამისად 10.2% და 8.88%-ს შეადგენს. რაც შეეხება ბიზნეს სექტორს, აქ დასაქმების დონის მიხედვით ვაჭრობის, მრეწველობისა და მშენებლობის სფეროები გამოირჩევიან. ასე მაგალითად, ვაჭრობაში ბიზნეს სექტორში დასაქმებულია 25.0%, მრეწველობაში 19.0%, ხოლო მშენებლობაში 11.0%¹. ვინაიდან სოფლის მეურნეობისა და განათლების სექტორებში მაღალია თვითდასაქმებულთა წილი, მათ შესაბამისად ბიზნეს სექტორში დასაქმების თვალსაზრისით ყველაზე დაბალი წილი უჭირავთ. მრეწველობის სექტორში დასაქმებულთა ძირითადი ნაწილი (70.0%) დამამუშავებელ მრეწველობაზე მოდის. შესაბამისად, დასაქმების დონე და მასშტაბები ყველაზე მაღალია საკვები პროდუქტების წარმოებასა და მეტალურგიულ მრეწველობაში. საბოლოოდ შეიძლება დავასკვნათ, რომ მრეწველობის სექტორში დასაქმებულთა ძირითადი ნაწილი მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებშია დასაქმებული.

ასევე ბოლო პერიოდში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდამ ენერგეტიკის სექტორში ხელი შეუწყო აღნიშნულ დარგში დასაქმების სტრუქტურის ოპტიმიზაციას, მისი ეფექტიანობის ამაღლებასა და შრომის მწარმოებლურობის ზრდას.

2010-2017 წლებში ბიზნეს სექტორში დასაქმების კუთხით ყველაზე მაღალი წილი ვაჭრობის სფეროზე მოდის. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ამ სფეროში მთლიანი დასაქმებისა (10.2%) და ბიზნეს სექტორში დასაქმების დონის მაჩვენებელს (25.0%) შორის დიდი სხვაობა (14.8%) აშკარად მიაჩვენებს არაფორმალური დასაქმების მაღალ წილსა და მასშტაბებზე, რომელიც ისედაც მაღალია ქვეყანაში მთელი ეკონომიკის მასშტაბით (ცხრილი 5).

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

**ცხრილი 5. არაფორმალურ დასაქმება საქართველოში 2017 წელს
პროცენტებში¹**

დასახელება	ქალი	მამაკაცი	ქალაქი	სოფელი	სულ
არაფორმალურად დასაქმებულთა წილი არასასოფლო-სამეურნეო სფეროს დასაქმებულებში	29.2	37.9	33.2	35.8	33.9

2017 წლის მონაცემების მიხედვით, რომელიც პირველად დაფიქსირდა სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ, არაფორმალურად დასაქმებულთა წილი არასასოფლო-სამეურნეო სფეროს დასაქმებულებში 33.9%-ს შეადგენდა. სამწუხაროა, რომ ამ უკანასკნელის თაობაზე ოფიციალური ინფორმაცია ცალკეული დარგების მიხედვით არ მოიპოვება, თუმცა თუ ვიმსჯელებთ ცალკეული კვლევებისა და ჩვენს მიერ ჩატარებული ანალიზის შედეგებიდან გამომდინარე, არაფორმალურად დასაქმებულთა წილი საკმაოდ მაღალია მშენებლობასა და მომსახურების სფეროს სხვადასხვა დარგებში (განათლება, ჯანდაცვა, ტრანსპორტი და სხვა).

რაც შეეხება ბიზნეს სექტორს, ვაჭრობის სფეროში დასაქმებულთა თითქმის 2/3 მცირე ზომის საწარმოებზე მოდის. მათი უმრავლესობა საცალო და საბითუმო ვაჭრობის სექტორებშია დასაქმებული, შედარებით მცირე ნაწილი კი ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტის სფეროში ეწევა შრომით საქმიანობას. დასაქმების ასეთი მასშტაბების მიუხედავად, შრომის ანაზღაურების დონე ვაჭრობის სფეროში ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელთან შედარებით დაბალია. 2018 წლის მონაცემებით დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი სულ ქვეყნის მასშტაბით 1124.1 ლარი იყო, ხოლო საბითუმო და საცალო ვაჭრობის სფეროში დასაქმებულთათვის იგი 1045.2 ლარი, ანუ 7.0%-ით დაბალი იყო (ცხრილი 6). ეს მაშინ, როცა მომსახურების სფეროსა და სავაჭრო

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

დანესებულებების მომსახურე პერსონალის რიცხოვნობა 167.0 ათას კაცს შეადგენს და მთლიანად დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 9.79%-ია, ხოლო ძირითად სამუშაოზე კვირაში ნამუშევარი ფაქტიური საათების საშუალო რაოდენობა საკმაოდ მაღალია და 47.3 საათს შეადგენს¹ (მათ შორის ქალებისათვის იგი 47.5 საათი, ხოლო მამაკაცებისათვის 47.2 საათია²).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მშენებლობის სექტორში მთლიანად დასაქმებულია 4.8%, ხოლო ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა წილი 11.0%-ს შეადგენს. მათი ყველაზე დიდი ნაწილი მცირე ზომის საწარმოებშია დასაქმებული. ვინაიდან აღნიშნული დარგიც მიმდინარე პერიოდში გამოირჩეოდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინებით, შესაბამისად შრომის მწარმოებლურობისა და ანაზღაურების დონეც ამ სექტორში შედარებით მაღალია. 2018 წელს მშენებლობის სფეროში დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი 1757.2 ლარი იყო, რაც 466.6 ათასი ლარით, ანუ 56.3%-ით აღემატებოდა ქვეყნის მასშტაბით საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასის მთლიან მაჩვენებელს (ცხრილი 6). 2020 წლამდე პერიოდში დაგეგმილი ინფრასტრუქტურის პროექტებისა და ახალი სატრანსპორტო ქსელის მშენებლობა სავარაუდოდ ხელს შეუწყობს ამ სფეროში კერძო ინვესტიციების სტიმულირებას, სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის ზრდას, მათ ეფექტიან დასაქმებას და შესაბამისად, მომუშავეთა შრომის ანაზღაურების გადიდებას.

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

² ფაქტიურად ნამუშევარი საათები გულისხმობს გასულ 7 დღეში სამუშაოზე ფაქტიურად დახარჯულ დროს, ნამუშევარი ზეგანაკვეთური საათების ჩათვლით და გაცდენილი სამუშაო საათების გამოკლებით. დასაქმებულები, რომლებსაც გაუცდათ სამუშაო კვირა, არ არის გათვალისწინებული გაანგარიშებაში.

ცხრილი 6. დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასი საქმიანობის სახეების და სქესის მიხედვით, 2014-2018 წლებში (ლარი)

დასახელება	2015			2018*		
	მთი შორის:		სულ	მთი შორის:		სულ
	ქალი	კაცი		ქალი	კაცი	
სულ	900,4	692,5	1074,3	1124,1	856,2	1360,5
სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა	587,7	454,2	626,0	732,4	777,0	718,8
სამთომშობველეთი მრეწველობა და კარიერების დამუშავება	1047,4	956,8	1058,9	1344,0	1189,7	1363,4
დამამუშავებელი მრეწველობა	776,5	563,1	881,1	973,3	692,8	1127,9
ელექტროენერგიის, აირის, ორთქლის და კონდიციონერული ჰაერის მიწოდება	1257,5	1237,4	1262,0	1513,1	1644,7	1485,1
წყალმომარაგება; კანალიზაცია, ნარჩენების მართვა და დაბინძურებისაგან გასუფთავების საქმიანობები	679,7	680,3	679,4	790,5	672,8	838,7
მშენებლობა	1184,6	926,3	1207,8	1757,2	1327,5	1802,4
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	783,8	592,7	953,6	1045,2	783,9	1271,0
ტრანსპორტირება და დასაწყობება	1152,8	894,2	1222,6	1356,0	1047,5	1451,5
განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობები						
ინფორმაცია და კომუნიკაცია	563,0	470,4	705,9	885,5	781,1	1038,3
საფინანსო და სადაზღვეო საქმიანობები	1332,3	1132,7	1466,4	1759,6	1446,2	1985,8
საფინანსო და სადაზღვეო საქმიანობები	1691,4	1243,0	2379,0	2241,2	1498,7	3461,2
უძრავი საკვანძოების დაკავშირებული საქმიანობები	962,1	776,2	1061,4	1110,8	793,1	1266,6
პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობები	1276,8	1207,1	1332,6	1892,5	1421,3	2355,5
ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობები	675,2	547,7	769,3	1006,0	1072,8	968,7
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; საგაყიდველო სოციალური დაცვა	1259,3	1252,9	1261,6	1268,3	1178,0	1307,0
განათლება	482,2	452,3	580,5	600,6	581,8	664,8
ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურების საქმიანობები	845,7	731,3	1146,3	1000,6	884,9	1313,9
ხელფასები, გართობა და დასვენება	750,8	689,6	815,0	999,5	864,8	1134,2
სხვა სახის მომსახურება	881,4	772,1	1062,1	863,2	715,4	1095,5

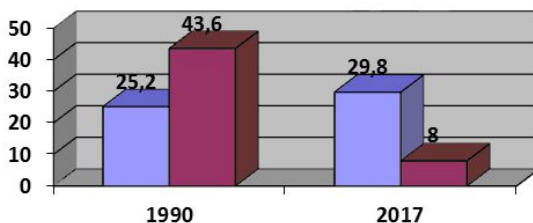
რაც შეეხება სოფლის მეურნეობას, როგორც ქვეყნის ეკონომიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაწყვეტს და ტრადიციულ დარგს, აქ დასაქმებულთა (736.5 ათასი კაცი) წილი ყველაზე მაღალია და იგი დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 43.16%-ს შეადგენს (ცხრილი 4). მათგან მხოლოდ 2.0%-ია ბიზნეს სექტორში დასაქმებული, დანარჩენი კი ძირითადად თვითდასაქმებულთა კატეგორიას განეკუთვნებიან. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ დასაქმებულთა საერთო რაოდენობაში თვითდასაქმებულთა წილის ზრდა, ხშირ შემთხვევაში ხელოვნურადაც კი, მნიშვნელოვნად ამცირებს რეალური უმუშევრობის დონეს, რაც ადეკვატურ ასახვას პოულობს ქვეყნის მოსახლეობის დასაქმების საერთო დონეზე, ხასიათსა და მასშტაბებზე. ამიტომ დასაქმების ეფექტიანობის შეფასების თვალსაზრისით, ძალზე საინტერესოა მისი შეფასება სტატუსისა და ეკონომიკური საქმიანობის სახეობების მიხედვით. ასე მაგალითად, საქართველოში მოსახლეობის 2014 წლის აღწერის შედეგების მიხედვით, მთლიანად დასაქმებული მოსახლეობის (1614325 კაცი) 46.37%-ი, ანუ 748599 კაცი დაქირავებული მომუშავეა, ხოლო 865726 კაცი, ანუ 53.63% თვითდასაქმებული. თვითდასაქმებული მოსახლეობის 20.3% საქალაქო, ხოლო 79.7% სასოფლო დასახლებებში საქმიანობს. თუ დეტალურად გავანალიზებთ მათ შემადგენლობას და სტრუქტურას, შესამჩნევია რომ საშუალოდ მათი 78.14% საკუთარ გლეხურ (ფერმერულ) მეურნეობაში ინდივიდუალურად მომუშავე პირებია, რაც სასოფლო დასახლებისათვის კიდევ უფრო მაღალია და 87.15%-ს აღწევს, ოჯახის დამხმარე და კოოპერატივის წევრთა წილი კი 5.87%-ია. თვითდასაქმების მაჩვენებლის ასეთი მაღალი დონე განპირობებულია იმითაც, რომ „შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მეთოდოლოგიის თანახმად, დასაქმებულად ითვლება ნებისმიერი პირი, რომელიც ეწევა ეკონომიკურ საქმიანობას მოგების, შემოსავლის (ფულით ან ნატურით) მიღების მიზნით, მიუხედავად შემოსავლის ოდენობისა, საქმიანობის ტიპისა და ხანგრძლივობისა“¹. ასევე „სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულები, რეპეტიტორები, კერძო ტაქსების მუშატორონები, საცალო ვაჭრობით დაკავებული ფიზიკური პი-

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

რები და ა.შ. თუ გამოკითხვის მომენტის წინა შვიდი დღის განმავლობაში ერთი საათით მაინც მუშაობდნენ შემოსავლის (ხელფასის, ნატურალური შემოსავლის, მოგების და ა.შ.) მიღების მიზნით შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის და შესაბამისად, საქსტატის მეთოდოლოგიის თანახმად დასაქმებულად ითვლებიან¹. ცხადია, რომ ამ კატეგორიის პირების უმრავლესობა რეალურად არაა დასაქმებული, რის შედეგადაც შესაბამისად მცირდება უმუშევრობის დონის მაჩვენებელი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამკარაა, რომ უმუშევრობა და თვითდასაქმების მაღალი მაჩვენებლები ქვეყნისათვის სერიოზული გამოწვევაა.

ცხრილი 7. მოსახლეობის დასაქმება სოფლის მეურნეობაში და მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) წილი 1990-2017 წლებში საქართველოში

წლები	სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული მოსახლეობა (%) მთლიანად დასაქმებულებთან მიმართებაში	სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება და მისი წილი მთლიან შიდა პროდუქტთან მიმართებაში
1990	25.2%	29.8%
2017	43.6%	8.0%

■ სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული მოსახლეობა (%) მთლიანად დასაქმებულებთან მიმართებაში

¹ Tsartsidze M. (2018). The Problems of Labor Market Formation and the Strategic Directions for its Solution in Georgia. Institute of Researches and International Symposiums IRIS-ALKONA. Latvia. ISSN 2414-2344. Journal of International Academic Research JIAR. ISSN 2592-8600. VOLUME-1. No.1. <http://irissymposium.wixsite.com/website-71>. P. 34.

უმუშევრობის დონის მაჩვენებლის ხელოვნური შემცირება თვითდასაქმებული მოსახლეობის რაოდენობის მექანიკურად გადიდების ხარჯზე, პირდაპირ აისახება დასაქმების ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე და მის ეფექტიანობასთან ერთად მნიშვნელოვნად ამცირებს შრომის მწარმოებლურობას. აღნიშნული ტენდენცია განსაკუთრებით საგრძნობია სწორედ სოფლის მეურნეობაში (ცხრილი 7) და იგი ყველაზე დაბალმწარმოებლურ დარგად ითვლება ქვეყანაში. ასე მაგალითად, 1990 წლის ჩათვლით, საქართველოს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული იყო 695.0 ათასი კაცი (საერთო დასაქმებულთა 25.2%). დარგი აწარმოებდა მშპ-ის 29.8%-ს, რაც შეადგენდა 4454,0 მლნ მანეთს¹. 2017 წელს კი მთლიანად ეკონომიკაში დასაქმებული 1706,6 ათასი კაციდან სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული იყო 736.5 ათასი კაცი, ანუ 43.6%, რომელმაც აწარმოა მშპ-ის მხოლოდ 8.0%. მაშასადამე, თუ 2017 წელს, 1990 წელთან შედარებით, სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა წილი გაიზარდა 25.2%-დან 43.6%-მდე, მშპ-ის მთლიან მოცულობაში სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წილი 29.8%-დან 8.0%-მდე შემცირდა. დაკავებული პოზიციების მიხედვით დასაქმებულთა სტრუქტურის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ აქაც ყველაზე მაღალი წილით სოფლის მეურნეობისა და მეთევზეობის დარგის კვალიფიციური მომუშავეები გამოირჩევიან. მათი საერთო რიცხოვნობა 715.0 ათას კაცს შეადგენს, რაც დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 41.9%-ია. თუმცა შრომის ანაზღაურება ყველაზე დაბალია განათლების სფეროს შემდეგ. 2018 წელს სოფლის მეურნეობაში დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი 732.4 ლარს შეადგენდა, რაც 34.8%-ით დაბალია ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელთან (1121.1 ლარი) შედარებით (ცხრილი 6).

¹ ცარციძე მ., ლაცაბიძე ნ. (2017). უმუშევრობა და დასაქმების აქტიური პოლიტიკა შრომის ბაზრის ფორმირების მიმდინარე ეტაპზე საქართველოში. II საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, 2017 წლის 3-4 ნოემბერი, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი. შრომების კრებული. თბილისი. ISBN 978-3-9941-13-650-4. https://www.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/global.pdf. გვ.93.

არაეფექტიანი დასაქმება, შრომის ანაზღაურების დაბალი დონე, ღირსეული შრომისა და ანაზღაურების პირობების უქონლობა პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს მოსახლეობის შრომით მიგრაციაზე, განსაკუთრებით კი შრომითი ემიგრაციის მასშტაბებზე. აღნიშნული პრობლემა ჩვენი ქვეყნისათვის ყოველთვის აქტუალური იყო. თუმცა მან მასშტაბური ხასიათი გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან მიიღო, როდესაც ქვეყანაში დაიწყო ადმინისტრაციულიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის გარდამავალი ეტაპი. ასე მაგალითად, „განსხვავებით, საქსტატის ოფიციალური მონაცემისგან, შეფასებითი მონაცემებით, 1960-2000 წლების პერიოდში, გარე მიგრაციის შედეგად, საქართველოს მოსახლეობას დააკლდა 1404 ათასზე მეტი ადამიანი“¹. ეს პროცესი მომდევნო წლებშიც გრძელდება და ქვეყნის გარეთ ემიგრაციაში მყოფი მოსახლეობის რაოდენობა და მიგრაციის სალდოც ერთ მილიონს აღემატება.² მსოფლიო ბანკის ექსპერტების შეფასებით, საქართველოში მიგრაციის დონე ქვეყნის მოსახლეობის რიცხოვნობასთან მიმართებაში საკმაოდ მაღალია და 30.0%-ს აჭარბებს. მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მონაცემებით, ემიგრანტთა დიდი ნაწილი რუსეთზე მოდის, შრომით ემიგრანტთა მთლიანი რაოდენობის 40.0% ქალაია. შრომითი ემიგრაციის მიზეზების შესახებ ძალზე საინტერესო და ობიექტურ დასკვნას აყალიბებს პროფესორი მ.შელია. კერძოდ: „ემიგრაციის ინტენსიურობის ზრდას რომ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონე განსაზღვრავს, ეს სამეცნიერო ლიტერატურაში აქსიომადაა მიჩნეული. საქართვე-

¹ სულაბერიძე ა. მიგრაციის სტატისტიკური აღრიცხვის მეთოდოლოგიური პრობლემები და მისი შედეგი საქართველოში. ჟურნალი „მიგრაცია“, N8. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523. 2017. გვ.71.

² არჩვაძე ი. შრომითი მიგრაციის გავლენა შრომის ბაზრის მდგომარეობის მახასიათებელ ინდიკატორებზე. ჟურნალი „მიგრაცია“, N6, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, 2013. გვ.104-105.

ლოშიც ქალთა ემიგრაციის განმსაზღვრელი უმთავრესი მიზეზი ცხოვრების დაბალი დონეა. ის კი შეინიშნება, რომ თუ პოსტსაბჭოთა საზოგადოების ტრანსფორმაციის პირველ ათწლეულში ძირითადი მიზეზი უმუშევრობა იყო, ამჟამად ამას დასაქმებული სამუშაო ძალის დაბალი ფასიც, ე.წ. „ღარიბი დასაქმებულების“ არსებობაც დაემატა¹. აღნიშნულიდან გამომდინარე, გასაკვირი არაა, რომ მოსახლეობის მასობრივი მიგრაციის პრობლემა მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, არამარტო სპეციალისტების, არამედ საზოგადოების, მთავრობის და ეკლესიის მსჯელობის საგანიც გახდა. სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა არაერთხელ გაამახვილა ყურადღება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით და მოსახლეობის მასობრივი ემიგრაცია არაეფექტიან დასაქმებას, შემოსავლების სიმცირეს და შესაბამისად, ცხოვრების დაბალ დონესა და სიღარიბის არსებობას დაუკავშირა. კერძოდ, იგი ხაზს უსვამს ამ სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენის როგორც დადებით, ისე უარყოფით მხარეს და აღნიშნავს, რომ: „უცხოეთი კარგია, როცა ადამიანი იქ სწავლობს, ცოდნას იძენს, მაგრამ უცხოეთში საცხოვრებლად წასვლა მცირერიცხოვანი ერის გადაგვარებაა! ამიტომ მასობრივი მიგრაცია ძალიან საშიში მოვლენაა ქართველებისათვის!“² შრომითი მიგრაციის პრობლემებისა და მისი გამომწვევი მიზეზების, ასევე მის შედეგებთან დაკავშირებით საყურადღებო დასკვნებია მოცემული შესაბამის სამთავრობო დოკუმენტებში. კერძოდ, „დასაქმების შესაძლებლობების შეზღუდულობა, განვითარებული ქვეყნების ბაზრებთან შედარებით, შრომის ანაზღაურების დაბალი დონე უზიძგებს საქართველოს მოსახლეობის ყველაზე აქტიურ ნაწილს, დატოვონ ქვე-

¹ შელია მ. ქალთა შრომითი ემიგრაცია საქართველოდან. ჟურნალი „მიგრაცია“, N8. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523.2017. გვ.119.

² ილია II, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი, საკვირაო ქადაგება. ჟურნალი „საპატრიარქოს უწყებანი“ N11, 711, 20-26 მარტი, 2014.

ყანა და არსებობის წყარო საზღვარგარეთ ეძებონ. სპეციალური კვლევები ადასტურებს, რომ შრომითი მიგრანტთა 80-85% ქვეყანას ეკონომიკური მიზეზებით (უმუშევრობა, დაბალი ხელფასი) ტოვებს. შრომითი მიგრანტების უმრავლესობა საზღვარგარეთ არალეგალურად, არასპეციალობით, დაბალკვალიფიციურ და დაბალანაზღაურებად სამუშაოებზეა დასაქმებული.

ცხრილი 8. ზოგიერთი მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლებისა და ფულადი გზავნილების დინამიკა საქართველოში 2010-2018 წლებში¹

მაჩვენებლები	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
მშპ მიმდინარე ფასებით (მლნ ლარი)	20743.4	26824.9	29187.0	31755.6	33921.6	37846.6	41077.5
მშპ (მლნაშშ დოლარი)	11636.5	16139.9	16507.8	13988.1	14332.8	15086.5	16207.1
მშპ-ის რეალური ზრდა %-ში წინა წელთან შედარებით	106.3	103.4	104.6	102.9	102.7	104.8	104.7
მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე (აშშ დოლარი)	2623.0	3599.6	3676.2	3766.6	3852.5	4046.8	4345.5
სახელმწიფო ბიუჯეტი (მლნ ლარი)	5865.8	7434.3	8118.9	8963.3	9675.5	10921.1	11822.1
ემიგრანტების ფულადი გზავნილები (მლნ აშშ დოლარი),	1052.28	1476.2	1440.0	1079.9	1151.2	1379.0	1576.5
პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (მლნ აშშ დოლარი)	814.5	1020.5	1817.7	1665.6	1565.8	1894.5	1232.4
ემიგრანტების ფულადი გზავნილები %-ში მშპ-სთან მიმართებაში	9.04%	9,14%	8.72%	7.72%	8.03%	9.14%	9.73%
ემიგრანტების ფულადი გზავნილები %-ში სახელმწიფო ბიუჯეტთან მიმართებაში	32.0%	33.0%	31.4%	27.4%	28.2%	31.9%	33.8%

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge; საქართველოს ეროვნული ბანკი. www.nbg.ge. გვ.78–79.

ამის მიუხედავად, შრომით მიგრანტთა ფულადი და სხვა სახის გზავნილების გარეშე სიღარიბის მაჩვენებელი ქვეყანაში არსებულზე ბევრად მაღალი იქნებოდა¹. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ცხადია, რომ შრომითი მიგრაცია ცალსახად უარყოფითად არ შეიძლება შეფასდეს, მას გარკვეული დადებითი მხარეებიც აქვს. როგორც პროფესორი მ.ტუხაშვილი აღნიშნავს, „შრომით მიგრაციას - როგორც იმიგრაციის, ისე ემიგრაციის ქვეყნებისათვის ბევრ მისთვის დამახასიათებელ უარყოფით მხარეებთან ერთად, უფრო მეტი დადებითი შედეგი აქვს“.² კერძოდ, ქვეყნის ეკონომიკის გაჯანსაღებისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია ემიგრანტთა ფულადი გზავნილები, რომელიც ხელს უწყობს მოსახლეობის მსყიდველობითუნარიანობის ამაღლებას, მთლიანი შიდა პროდუქტისა და ფულადი მასის ზრდას, დანაზოგებისა და მოხმარების ზომის გადიდებას, ასტიმულირებს ინვესტიციებს და დადებითად ზემოქმედებს საერთო ეკონომიკური განვითარების პროცესზე.

ბოლო პერიოდში შრომით მიგრანტთა ყველაზე მაღალი ნაკადები დაფიქსირდა რუსეთის ფედერაციაში, საბერძნეთში, იტალიაში, აშშ-ში, თურქეთში, ისრაელში, ესპანეთში, გერმანიაში და უკრაინაში. მიგრანტთა დიდი ნაწილი რუსეთის ფედერაციაზე მოდის. „რუსეთში ბევრი ქართველი ცხოვრობს, მათი რიცხვი ერთ მილიონს აღწევს“³. ამიტომ მიმდინარე ეტაპზე სწორედ მიგრანტთა ფულად გზავნილებს შეაქვთ მნიშვნელოვანი წვლილი ქვეყნის ეკონომიკის გაჯანსაღებაში. თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ ფულადი გზავნილები ოჯახთა შემოსავლების ერთ-ერთ სტაბი-

¹ საქართველოს მთავრობის დადგენილება №199 „საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიის რეალიზაციის 2015-2018 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“, 2013 წლის 2 აგვისტო, ქ. თბილისი.

² ტუხაშვილი მ. საქართველოს შრომითი პოტენციალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 1998, გვ.113.

³ ილია II, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი, ჟურნალი „საპატრიარქოს უწყებანი“ N37(826), 1-6 დეკემბერი, 2016. გვ.3.

ლურ წყაროდ რჩება. საქართველოში ემიგრანტთა ფულადი გზავნილების ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2013 წლის შემდეგ (1476.2 მლნ აშშ დოლარი)¹ 2018 წელს დაფიქსირდა და მისმა ოდენობამ 1576.5 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც აღნიშნულ პერიოდში ქვეყანაში შემოსული უცხოური ინვესტიციების საერთო მოცულობას 27.9%-ით აღემატებოდა (ცხრილი 8). 2018 წელს წინა წელთან შედარებით ფულადი გზავნილების საერთო ოდენობა გაზრდილია 197.5 მლნ აშშ დოლარით, ანუ 14.3%-ით, რაც ძირითადად იტალიიდან, ისრაელიდან, საბერძნეთიდან და აშშ-დან ფულადი გზავნილების ზრდამ განაპირობა (ცხრილი 9).

ცხრილი 9. ემიგრანტების ფულადი გზავნილები ემიგრაციის ქვეყნების მიხედვით, მლნ აშშ დოლარი²

N	ქვეყანა	2016	2017	2018
1	რუსეთის ფედერაცია	394	455	457
2	იტალია	121	143	191
3	აშშ	128	142	159
4	საბერძნეთი	125	141	170
5	ისრაელი	61	119	151
6	თურქეთი	87	109	105
7	ესპანეთი	31	36	42
8	გერმანია	30	34	41
9	უკრაინა	21	26	28
10	გაერთიანებული სამეფო	17	16	16

რაც შეეხება რუსეთის ფედერაციიდან ფულად ნაკადებს, მას საერთო გზავნილებში ყველაზე მაღალი წილი - 29.0% უკავია,

¹ M. Tsartsidze. Poverty and the Economic Development Factors in Georgia. «European Journal of Humanities and Social Sciences», Scientific journal, №1, Vienna 2016. p.66.

² საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. [www.geostat.ge.](http://www.geostat.ge;); საქართველოს ეროვნული ბანკი. [www.nbg.ge.](http://www.nbg.ge;)

თუმცა წინა წელთან შედარებით მისი ოდენობა უმნიშვნელოდ, მხოლოდ 0.44%-ითაა გაზრდილი. ბოლო ორი წლის განმავლობაში (2017-2018 წლები) ემიგრანტების ფულადი გზავნილების წილი მშპ-სთან მიმართებაში საშუალოდ 9.4%-ის ფარგლებში მერყეობდა, ხოლო სახელმწიფო ბიუჯეტთან მიმართებაში მისი წილი საშუალოდ 32.9% იყო.¹

დასკვნა და რეკომენდაციები

როგორც კვლევის შედეგები გვიჩვენებს, საქართველოში ეფექტიანი დასაქმების უზრუნველყოფისა და შრომითი მიგრაციის მასშტაბების რეგულირების უზრუნველყოფის მიმართულებით უამრავი პრობლემა არსებობს. რომელთაგან უნდა გამოვყოთ:

- ✓ შრომის ბაზარის ფორმირებისა და განვითარების მიმდინარე ეტაპზე არ არის უზრუნველყოფილი დასაქმების სფეროში სოციალური სამართლიანობის პრინციპების დაცვა, სამუშაოს მაძიებელთათვის დასაქმების თანაბარი შესაძლებლობების შექმნა, შრომითი უფლებების თანაბარი რეალიზაცია და სხვა. დაბალია მოსახლეობის ხელმისაწვდომობა შრომის ბაზრის სხვადასხვა სახის სერვისსა და ღონისძიებაზე;
- ✓ დღემდე ქვეყანაში არ არსებობს ეფექტიანი დასაქმების პოლიტიკის შემუშავების სრულყოფილი მექანიზმი და მკაფიოდ გამოკვეთილი კონცეპტუალური მიდგომები, როგორც საერთო სახელმწიფო, ასევე რეგიონულ დონეზე;
- ✓ საგრძნობია ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით დასაქმების სტრუქტურული ცვლილებების კვლევის მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტების უკმარისობაც;
- ✓ ეკონომიკური განვითარების არასათანადო ტემპების გამო ვერ ხდება მოთხოვნის ზრდა სამუშაო ძალაზე, შესაბამისად შეზღუდულია დასაქმების შესაძლებლობები და მისი პერსპექტივები;

¹ საქართველოს ეროვნული ბანკი. www.nbg.ge.

- ✓ არ არის განვითარებული სოციალური პარტნიორობის სისტემა სოციალურ-შრომითი ურთიერთობების სფეროში;
- ✓ არ არსებობს დასაქმების და სოციალურ-შრომითი ურთიერთობების რეგულირების მეცნიერულად დასაბუთებული მართვის პრაქტიკა და შესაბამისი საკანმომდებლო ბაზა;
- ✓ დაბალია შრომის ანაზღაურების დონე, არ არსებობს მისი ეფექტიანი ორგანიზაციისა და შრომის სტიმულირების მექანიზმი. „საქართველოსთვის უაღრესად აქტუალურია ე.წ. „ღარიბი დასაქმებულების“ პრობლემა. დასაქმებიდან მიღებული შემოსავლები, მომუშავეთა გარკვეული კატეგორიისათვის საარსებო მინიმუმზე ნაკლებიან¹;
- ✓ არ არსებობს შრომის ბაზრის მოთხოვნაზე ორიენტირებული პროფესიული განათლებისა და კადრების მომზადების სისტემა²;
- ✓ შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურის განუვითარებლობა და სხვა;
- ✓ არაეფექტიანი დასაქმება, შრომის ანაზღაურების დაბალი დონე, ღირსეული შრომისა და ანაზღაურების პირობების უქონლობა პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს მოსახლეობის შრომით მიგრაციაზე, განსაკუთრებით კი შრომითი ემიგრაციის მასშტაბებზე. სპეციალური კვლევები ადასტურებს, რომ შრომით მიგრანტთა 80-85% ქვეყანას ეკონომიკური მიზეზებით (უმუშევრობა, დაბალი ხელფასი) ტოვებს;
- ✓ შრომით მიგრანტთა ფულადი და სხვა სახის გზავნილები მნიშვნელოვნად ზემოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების საერთო პროცესზე და საგრძნობლად ამცირებს სიღარი-

¹ საქართველოს მთავრობის დადგენილება №199 „საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიის რეალიზაციის 2015-2018 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“, 2013 წლის 2 აგვისტო, ქ.თბილისი. გვ.5.

² Tsartsidze M., Kvirkvelia E. Labor Market Oriented Professional Education System – the Significant Factor for Human Capital Development and the Inclusive Economic Growth in Georgia. Journal of International Economic Research, ISSN 2500-9656. Volume 3 (2017) No.1. p.21-28. <http://iris-symposium.wixsite.com/economics/proceedings>. P.22.

ბის დონის მაჩვენებლებს. შესაბამისად „მიგრაციული პროცესების მართვა მიჩნეულია ქვეყნის ერთ-ერთ პრიორიტეტად, რაც მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, მის უსაფრთხოებასა და სტაბილურობაზე“¹.

ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევისა და ანალიზის შედეგებიდან გამომდინარე, ქვეყანაში არსებული რეალური სოციალურ-ეკონომიკური ვითარების გათვალისწინებით, დასაქმების კრიზისისა და შრომითი მიგრაციის სფეროში არსებული პრობლემების დასაძლევად მიზანშეწონილი იქნება დასაქმების აქტიური პოლიტიკის ფარგლებში შემდეგი ძირითადი ამოცანების გადანყვება:

1. ქვეყანაში ქრონიკული უმუშევრობის დაძლევისა და დასაქმების ოპტიმალური, რაციონალური სტრუქტურის ფორმირების, ასევე მიგრაციული პროცესების რეგულირებისა და ეფექტიანი მართვის მიზნით, არსებითი მნიშვნელობა ღირსეულ, მაღალმწარმოებლურ, ეფექტიან შრომას, დასაქმებას უნდა მიენიჭოს. შესაბამისად, დასაქმების სტრუქტურული ცვლილებების პროცესში ეფექტიანობის უმთავრესი კრიტერიუმი უნდა გახდეს მისი შესაბამისობა წარმოების ტერიტორიულ, ფუნქციონალურ და ტექნიკურ ორგანიზაციასთან, რომელიც უზრუნველყოფს შრომის მწარმოებლურობის ზრდის მაღალ დონეს, საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებთან დაბალანსებულობას. აღნიშნული ამოცანის გადანყვება უპირველეს ყოვლისა საჭიროებს ცივილიზებული, თანამედროვე შრომის ბაზრის ადეკვატური სოციალურ-შრომითი ურთიერთობების ფორმირებას, სოციალური სამართლიანობის, სოციალური პარტნიორობის სისტემის დამკვიდრებას, ადამიანური კაპიტალის განვითარებას, მისი ხარისხის ამაღლებას. სწორედ ეს უკანასკნელი უნდა გახდეს ქვეყნის ეკონომიკური მოდერნიზაციისა და ინოვაციური განვითარების უმთავრესი ამოცანა. ამ უკანას-

¹ ცარციძე მ. შრომის ბაზარი და მიგრაცია საქართველოში. ჟურნალი „მიგრაცია“, N7. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523. 2016. გვ. 201-221.

კნელის მიღწევის საფუძველი კი ეფექტიანი დასაქმება და დაბალანსებული შრომის ბაზარია;

2. აუცილებელია შრომისა და დასაქმების სფეროში საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა დაგაუმჯობესება. საქართველოს მთავრობის მიერ ამ სფეროსთან დაკავშირებული რატიფიცირებული კონვენციების (კონვენცია N88; N122; N181) ძირითადი პრინციპების დაცვა და მოთხოვნების ჯეროვნად შესრულება;

3. შრომის სფეროში კანონმდებლობით განსაზღვრული ყველა უფლების რეალიზაცია, მათ შორის შრომის პირობებისა და შრომითი უფლებების დაცვა;

4. ქვეყნის განათლების ერთიანი სისტემის, განსაკუთრებით პროფესიული განათლების სისტემის განვითარება თანამედროვე მოთხოვნებისა და სტანდარტების შესაბამისად, სწავლების ახალი ფორმებისა და მეთოდების დანერგვა. განსაკუთრებით სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების ფორმის განვითარება, რაც უზრუნველყოფს მაღალკვალიფიციური, კონკურენტუნარიანი კადრების მომზადებას შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში. ახალგაზრდების პროფესიულ ორიენტაციაში დახმარების მიზნობრივი პროგრამების შემუშავება, შრომის ბაზარზე არსებული რეალური მდგომარეობის გათვალისწინებით;

5. საქართველოში, თანამედროვე გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის პირობებში მიგრაციის პოლიტიკის ეფექტიანი დაგეგმვის, კოორდინაციისა და განხორციელებისათვის აუცილებელია სოციალურ-შრომითი ურთიერთობების სფეროში რიგი გადაუდებელი ღონისძიების გატარება, პირველ რიგში კი შრომის ბაზრის რეგულირებისა და დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკის კარდინალური ცვლილება. კერძოდ, აუცილებელია შრომის ბაზრის ცივილიზებული ინფრასტრუქტურის ფორმირება და განვითარება, მისი ძირითადი ელემენტების (მიწოდება-მოთხოვნის) სისტემური კვლევა და შრომის ბაზრის მოთხოვნაზე ორიენტირებული პროფესიული და უმაღლესი განათლების მქონე კონკურენტუნარიანი კადრების მომზადება¹.

¹ ცარციძე მ. შრომის ბაზარი და მიგრაცია საქართველოში. ჟურნალი „მიგრაცია“, N7. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელ-

6. მიგრაციული პროცესების ეფექტიანი მართვა შეუძლებელი იქნება შრომის ბაზრის ერთიანი საინფორმაციო სისტემის ფორმირებისა და განვითარების გარეშე. მართლაც, „შრომითი მიგრაციის პროცესების ეფექტიანი მართვისათვის, კანონმდებლობის განვითარებასთან ერთად, აუცილებელია ასევე ქვეყანაში შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არსებობა. კერძოდ, საჭიროა: შრომის ბაზრის ისეთი საინფორმაციო-ანალიტიკური სისტემის შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს სამუშაო ძალის მოთხოვნა-მიწოდების ტენდენციების მონიტორინგსა და პროგნოზირებას როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. ამისათვის, საქართველოში უნდა ჩამოყალიბდეს შრომის ბაზრის კვლევის მდგრადი ინსტიტუციური სისტემა და შეიქმნას სანდო საინფორმაციო ბაზა სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა-მიწოდების ტენდენციების შესახებ“;¹

7. უცილებელია ეკონომიკურ განვითარებასთან ერთად ქვეყნის სამთავრობო ეკონომიკური პოლიტიკის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს სოციალური უსაფრთხოების და სოციალური სამართლიანობის პრინციპების დაცვას, უმუშევრობის შემცირებასა და ღირსეული შრომის პირობებით უზრუნველყოფას, მოსახლეობისათვის ხარისხიანი და ხელმისაწვდომი განათლების, ჯანდაცვისა და საბაზისო სოციალური უზრუნველყოფის სისტემების შექმნას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ილია II, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი, საკვირაო ადაგება. ჟურნალი „საპატრიარქოსუნებანი“ N11, 711, 20-26 მარტი, 2014;

მნიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი.თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523. 2016. გვ.218.

¹ ანთაძე ც. შრომითი მიგრაციის სახელმწიფო პოლიტიკა საქართველოში. ჟურნალი „მიგრაცია“ N7, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523. 2016. გვ.163.

2. **ილია II**, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი, ჟურნალი „საპატრიარქოს უწყებანი“ N37(826), 1-6 დეკემბერი 2016;
3. **ანთაძე ც.** შრომითი მიგრაციის სახელმწიფო პოლიტიკა საქართველოში. ჟურნალი „მიგრაცია“ N7. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523. 2016;
4. **არჩვაძე ი.** შრომითი მიგრაციის გავლენა შრომის ბაზრის მდგომარეობის მახასიათებელ ინდიკატორებზე. ჟურნალი „მიგრაცია“, N6, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი, თბილისი, „უნივერსალი“, 2013;
5. **ზუბიაშვილი თ., ზუბიაშვილი ნ.** მიგრანტთა განათლების დონე საქართველოში (საბჭოთა კავშირის დაშლის წინა პერიოდი). ჟურნალი „მიგრაცია“ N7. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523. 2016;
6. **პაპავა ვ.** საქართველოს ეკონომიკა. რეფორმები და ფსევდორეფორმები. გამომცემლობა ინტელექტი. თბილისი, 2015;
7. **სულაბერიძე ა.** მიგრაციის სტატისტიკური აღრიცხვის მეთოდოლოგიური პრობლემები და მისი შედეგი საქართველოში. ჟურნალი „მიგრაცია“ N8. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიგრაციის კვლევის ცენტრი. თბილისი, „უნივერსალი“, ISSN 2449-2523. 2017;
8. საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი 2017. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. <http://www.lmis.gov.ge/>;
9. საქართველოს მთავრობის დადგენილება N400 „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის „საქართველო 2020“ დამტკიცებისა და მასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ღონისძიების თაობაზე“, 2014 წლის 17 ივნისი, ქ. თბილისი;
10. საქართველოს მთავრობის დადგენილება №199 „საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიის რეალიზაციის 2015-2018 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“, 2013 წლის 2 აგვისტო ქ. თბილისი;
11. საქართველოს პრემიერ-მინისტრის ბრძანება N300 „პროფესიული განათლების რეფორმის სტრატეგიის დამტკიცების თაობაზე (2013-2020 წლები)“, 26 დეკემბერი, 2013 წელი;